

СЕРТИФІКАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЦТВ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ GLOBALGAP

У статті проаналізовано етапи процедури сертифікації виробників сільськогосподарської продукції в Україні за вимогами системи гарантування безпечності сільськогосподарської продукції Європейської робочої групи з питань роздрібної торгівлі харчовими продуктами GlobalGAP для гарантування виходу національної сільськогосподарської та харчової продукції на ринки країн ЄС.

Наприкінці ХХ ст. була розроблена система гарантування безпечності сільськогосподарської продукції, що отримала назву EuroGAP (Euro-Retail Produce Working Group — Європейська робоча група з питань роздрібної торгівлі харчовими продуктами). Поштовхом до її появи послужило незадоволення споживачів існуючими системами оцінювання продукції саме за критеріями безпечності. Враховуючи наявну на той час значну кількість скарг і побажань споживачів, асоціацією європейських супермаркетів було ініційовано розроблення принципу нової системи. Головною відмінністю EuroGAP від раніше існуючих стандартів була оцінка якості та безпечності не кінцевого продукту, а відстеження технології вирощування сировини та її переробляння. Стандарт було побудовано на основі концепції «належної сільськогосподарської практики» (GAP — Good Agricultural Practice) — це створення виробничих умов, які виключають можливість накопичення в продукції шкідливих хімічних речовин, а також попередження фізичного та мікробіологічного забруднення.

Для розроблення стандарту GlobalGAP, крім належної сільськогосподарської практики, була застосована концепція НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point — аналіз ризиків і критичні контрольні точки), яка добре зарекомендувала себе серед виробників харчових продуктів та переробників сільськогосподарської сировини. На основі концепції НАССР розроблялись системи, які дозволяли попереджувати виникнення трьох видів небезпек у кінцевих харчо-

вих продуктах, що потрапляють безпосередньо до споживачів.

Адже якщо вирощування продукції здійснюється з оцінкою можливих небезпек і в межах чітко встановлених технологічних вимог, що виключають будь-яке забруднення продукції, то кінцевий продукт априорі можна вважати безпечним. Виходячи з цього, були розроблені основні розділи нового стандарту, що охоплюють весь процес вирощування, первинного оброблення, зберігання і навіть транспортування продукції покупцеві.

Гарантія безпечності, з одного боку, і достатня демократичність і розумність вимог цього стандарту з іншого, сприяли успішному застосуванню його в усьому світі. Тому, коли наприкінці 2007 року була розроблена нова версія стандарту, який, замість EuroGAP, отримав назву GlobalGAP, вона повинна була засвідчити його міжнародне застосування.

Метою стандарту було мінімізувати ризики сільськогосподарського виробництва шляхом відстеження всього виробничого циклу. Таким чином, сертифікація на відповідність GlobalGAP є гарантією, що конкретний продукт отриманий за жорсткого дотримання всіх рекомендацій і вимог та не містить в своєму складі небезпечних речовин біологічного, хімічного та фізичного походження, що підтверджується документально.

В Європі перші сертифіковані господарства з'явилися в 2003 році. З 2004 року це явище стало масовим, а з 2006 року набуло міжнародного характеру. До теперішнього часу на відповідність вимогам GlobalGAP

сертифіковані виробники понад 90 країн, а загальна кількість господарств, які мають сертифікат GlobalGAP, становить близько 100 тис. Таким чином, на сьогоднішній день GlobalGAP є найпоширенішою системою сертифікації безпечності сільськогосподарської продукції в світі. Важливою її перевагою є широке галузеве застосування. Основні розділи стандарту покривають виробництво практично всіх видів сільгосппродукції. До того ж, із загальної кількості сертифікованих господарств на частку рослинної продукції припадає 74%, продукції тваринництва — 17, аквакультури — 9%.

Метою статті є роз'яснення особливостей процедури сертифікації виробників сільськогосподарської продукції відповідно до вимог GlobalGAP. Тому на етапах сертифікації зупинимось детальніше (рисунок).

На етапі **«визначення сфери сертифікації»** виробнику слід обрати діяльність чи продукт, який буде піддаватись процесу сертифікації — рослинництво (фрукти та овочі, зернові культури, чай, зелена кави, квіти і декоративні рослини), тваринництво та розведення водних тварин і рослин.

Розглянемо процес сертифікації відповідно до вимог GlobalGAP на прикладі вирощування фруктів та овочів.

На етапі **«попередній аудит для оцінки поточного статусу»** проводиться оцінка аудитором сертифікаційного органу стану господарства та відповідність його вимогам GlobalGAP. Оцінювання проводиться за встановленими контрольними точками (КТ) та критеріями відповідності в них. Контрольні точки GlobalGAP поділяють на три види: основні, другорядні та рекомендаційні. Щоб пройти сертифікацію, виробник мусить виконати усі основні вимоги та 95% другорядних. Щодо рекомендаційних, то необхідний мінімум не вказаний. Важливим є й те, що не всі КТ актуальні для конкретного господарства, у такому разі їх виконання можна пропустити. Перелік КТ для вирощування продукції рослинництва такий:

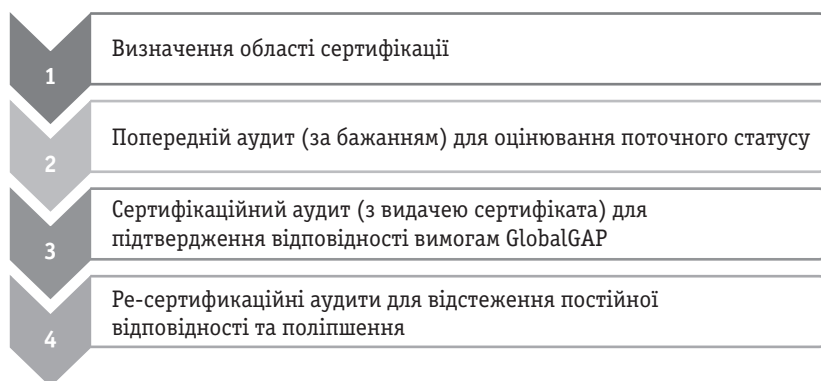
- історія ділянки чи поля та управління ними;

- придатність ґрунтів для ведення сільськогосподарського виробництва;
- аналіз ґрунтів і адекватність розробленої системи удобрення;
- відповідність застосовуваної системи захисту рослин — упровадження інтегрованої системи захисту;
- ведення документації та власний контроль / внутрішня перевірка;
- охорона праці та здоров'я працівників, соціально-побутове забезпечення;
- робота з субпідрядниками;
- управління відходами та контроль забруднення довкілля /рециклінг та повторне використання;
- довкілля та охорона природи;
- процедури розгляду скарг / рекламацій;
- процедури відкликання / обміну;
- походження та якість насіннєвого матеріалу;
- безпечність харчових продуктів на основі аналізу ризиків;
- статус GlobalGAP;
- використання логотипу;
- простежуваність та розподілення продукції.

За кожною КТ аудитор визначає відповідність встановленим критеріям із урахуванням рівня вимоги (головна чи другорядна).

За КТ *«історія ділянки чи поля та управління нею»* проводиться оцінка наявності системи ідентифікації для поля чи ділянки та її зв'язок із планом господарства чи картою, а також чи налагоджена система реєстрації кожної виробничої одиниці.

За КТ *«придатність ґрунтів для ведення сільськогосподарського виробництва»* перевіряється чи ідентифіковані та оцінені ризики для безпечності овочів та фруктів, які вирощуються на визначеному полі чи ділянці, та ризики для довкілля і тварин. На основі такої перевірки встановлюють придатність ґрунтів для вирощування рослин. Така перевірка повинна проводитись не рідше одного разу на рік. Також повинен бути розроблений план мінімізації встановлених ризиків. Із урахуванням проведеного аналізу ґрунтів встановлюється адекватна система удобрення та

Основні етапи процесу сертифікації для підтвердження відповідності вимогам GlobalGAP

розробляється документація. Крім цього, розробляється відповідна система захисту рослин, що має бути підтверджено документально.

За КТ «*введення документації та власний контроль / внутрішня перевірка*» оцінюють наявну документацію, спосіб та умови її розроблення, ідентифікації, зберігання, скасування та введення змін. Також виробник повинен підтвердити спроможність проведення внутрішнього аудиту мінімум раз на рік та підтвердити це документально. Необхідно підтвердити введення коригувальних дій за результатами виявлених невідповідностей під час проведення внутрішнього аудиту.

За КТ «*охорона праці та здоров'я працівників, соціально-побутове забезпечення*» необхідно підтвердити проведення оцінки ризиків для здоров'я працівників, охорони праці та гігієни. Потрібно підтвердити наявність розроблених заходів з мінімізації встановлених ризиків, а також проведення навчання та інструктажів з охорони праці, здоров'я і гігієни. Крім того, необхідно підтвердити наявність плану дій на випадок аварій та стихійних лих, чи є таблички з зазначеними на них небезпеками та чи доступні засоби захисту на небезпечних ділянках.

За КТ «*робота з субпідрядниками*» перевіряється доступність виробника до інформації щодо субпідрядників та чи повідомлені субпідрядники стосовно процедури безпеки та гігієни праці.

За КТ «*управління відходами та контроль забруднення навколишнього середовища / рециклінг та повторне використання*» проводиться оцінка проведеної ідентифікації та ранжування відходів та чи розроблений детальний план заходів щодо поводження з відходами і забруднення довкілля.

За КТ «*навколишнє середовище та охорона природи*» повинна бути проведена оцінка впливу господарства на навколишнє природне середовище та біорізноманіття. Крім того, оцінюється ефективність використання будь-яких джерел енергії та природних ресурсів.

За КТ «*процедури розгляду скарг / реклаमाцій*» оцінюють наявність процедур подання скарг, їх реєстрації та наочне підтвердження проведених корегувальних дій.

За КТ «*процедури відкликання / обміну*» оцінюється наявність документованих процедур проведення повернення та обміну продукції та чи перевіряються вони кожного року.

КТ «*походження та якість насінневого матеріалу*» належить до гарантування безпечності продукції та роботи з постачальниками. Господарство повинно документально підтвердити використання лише безпечного насіння.

Відповідно до КТ «*безпечність харчових продуктів на основі аналізу ризиків*» повинен бути проведений аналіз ризиків для безпечності продукції, керуючись концепцією НАССР.

За КТ «*статус GlobalGAP*» визначають, чи ведеться документація щодо статусу продукції (чи сертифіковано продукт на підтвердження цього).

За КТ «*використання логотипу*» визначається, чи використовує виробник логотип GlobalGAP на своїй продукції, які в нього на це права.

За КТ «*простежуваність та розділення продукції*» визначають, чи наявна система ідентифікації та розділення сертифікованої та не сертифікованої продукції для гарантування простежуваності в ланцюзі.

Після проведення попереднього аудиту за встановленими КТ вже можна прийняти рішення щодо доцільності сертифікації. Досить часто на цьому етапі виробники відмовляються від подальших кроків до сертифікації. Наприклад, через те, що стан господарства не відповідає великій кількості вимог, і треба зробити багато змін, котрі підприємство не може собі дозволити. Якщо ж власник господарства прийняв позитивне рішення щодо сертифікації, то далі доцільно підписати контракт із сертифікаційним органом, який акредитований системою GlobalGAP, надати всі дані та оплатити відповідні внески.

Після цього переходять до наступного етапу сертифікації — «сертифікаційний аудит» (з видачею сертифіката) для підтвердження відповідності вимогам GlobalGAP. На цьому етапі розпочинається реєстрація даних. Здійснюють оцінку господарства (самостійно або за допомогою консультанта). Якщо певні дані не відповідають вимогам стандартів, то їх треба скорегувати. Коли всі КТ реалізовані, можна домовлятися із сертифікаційним органом щодо проведення сертифікаційного аудиту. Важливо зазначити, припустимо інспекція виявила невідповідності чи має певні зауваження. Це не означає, що підприємство не сертифікують. Аудитори просто вказують на усі зауваження, а виробник самостійно визначає час, необхідний йому для їх виправлення та складає запит на другий аудит. Кількість таких аудитів не лімітована, однак в інтересах виробника зробити так, щоб їх було якнайменше. Важливим є те, що аудит проводять лише за наявності продукції. Коли сертифікаційний орган переконався у відповідності підприємства стандартам GlobalGAP, виробнику видають індивідуальний номер (GGN). Саме за ним можна ідентифікувати сертифіковану продукцію конкретного підприємства.

Сертифікат за стандартами GlobalGAP чинний один рік. Після закінчення терміну дії виробник мусить пройти наступний етап сертифікації — «ре-сертифікаційний аудит» для відстеження постійної відповідності та поліпшення.

На сьогодні в Україні сертифікована за стандартами GlobalGAP невелика кількість господарств, але тенденція йде на зростання. Зокрема, підприємства, які мають сертифікат: ФГ «Малинівка», ФГ «Нова Мрія», ПрАТ «НВФ «Урожай», ПП «Импак».

ВИСНОВКИ

Сертифікація виробництва відповідно до вимог GlobalGAP забезпечує господарству ряд переваг:

- *Системний підхід* — чітка ідентифікація процесів і процедур сприятливо позначається на будь-якому бізнесі. Ефективне управління господарством неможливе без комплексного розуміння зв'язків всіх аспектів господарювання.
- *Впевненість замовників* — замовники продукції (переробні підприємства та підприємства оптової роздрібною торгівлі) впевнені в якості та безпечності одержуваного продукту. Це шлях до довгострокового співробітництва.
- *Впевненість споживачів* — споживачі впевнені в якості та безпечності сільгосппродукції, що сприяє зростанню довіри до виробників, а значить — позитивно позначається на розвитку даного сектору ринку.
- *Управління ризиками* — зменшується можливість забруднення продукції, що сприяє охороні довкілля, поліпшенню виробничої гігієни та санітарії.
- *Відповідальність керівництва* — дозволяє створити умови, сприятливі для виробництва та постачання безпечної продукції.
- *Ефективна взаємодія* — система управління безпечністю харчових продуктів дозволяє оптимізувати взаємовідносини між організаціями харчової галузі, замовниками та органами контролю.
- *Реєстрація* — введення системи реєстрації полегшує взаємовідносини з наглядовими органами, сприяє підвищенню ефективності контролю над виробництвом.
- *Захист з боку законодавства* — у більшості країн система GlobalGAP вважається найефективнішим інструментом управління виробництвом і постачанням безпечної продукції. (Сертифікація виробництва відповідно до системи GlobalGAP значно підвищить довіру до нього споживачів.)
- *Сумісність з іншими системами менеджменту* — система GlobalGAP сумісна з іншими системами, наприклад, з BRC, IFS, ISO 9001. Вона не є державним стандартом, а її діяльність не суперечить національному законодавству.
- *Вихід на європейський ринок* — переважна більшість європейських торговельних мереж працюють із системою GlobalGAP, що виключає вихід на ринок несертифікованої продукції та водночас сприяє просуванню продукції сертифікованої. ■

Ю. В. Слива, кандидат технічних наук, доцент кафедри стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

НОВИНИ ISO**НОВИЙ СТАНДАРТ ISO НА УПРАВЛІННЯ ВІДПОВІДНІСТЮ**

Відповідність нормам — одне з найважливіших питань сучасного бізнесу. Відсутність адекватних інструментів управління й організаційної культури може призвести до мільйонних втрат на штрафи. Як же правильно реалізувати його в бізнес-практиці? Для цього стане у нагоді щойно опублікована настанова щодо систем управління відповідністю — ISO 19600:2014.

Нові закони і регламенти ухвалюють майже кожного тижня, тому, враховуючи зростаючі витрати на невідповідність, ISO 19600 стає саме тим рішенням, яке шукають великі й малі організації.

Іншими словами, відповідність стосується компаній, що дотримуються чинного законодавства, відповідних галузевих стандартів і внутрішніх правил (наприклад, кодексів поведінки), які вони вирішили впровадити через вплив на їхній бізнес.

Основною метою забезпечення відповідності є гарантія, що компанії виконують свої зобов'язання та ефективно управляють ризиками для своєї репутації.

Новий стандарт ISO 19600, розроблений проектним комітетом ISO/PC 271 «Системи управління від-

повідністю», містить повну настанову з корисними та простими у застосуванні прикладами для користувачів, які бажають впровадити системи управління відповідністю або провести порівняння зі стандартним еталоном своєї політики забезпечення відповідності.

Багато компаній сумніваються щодо необхідності відповідності та додаткових витрат. Але нехтування правильними управлінськими інструментами може призвести до істотних штрафів і втрати репутації. Так що ж робити компаніям?

За словами голови проектного комітету ISO/PC 271 Мартіна Толара, новий стандарт зможе істотно підтримати процес безперервного поліпшення принципів забезпечення відповідності. «Очікується, що ISO 19600:2014 стане глобальним еталоном для осіб, відповідальних за забезпечення відповідності, компаній, журналістів, наукових співробітників, наглядових органів і судів. Завдяки стандартній адаптованій настанові будь-яка компанія може отримати переваги». ■